

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/361984032>

Nebi Mehdiyev, Bir Bilme Teorisi, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2019. 111 s.

Article in *Nazariyat İslam Felsefe ve Bilim Tarihi Araştırmaları Dergisi (Journal for the History of Islamic Philosophy and Sciences)* · July 2022

CITATIONS

0

READS

10

1 author:

Orkhan Valiyev

Khazar University

11 PUBLICATIONS 0 CITATIONS

SEE PROFILE

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

Ph.D. thesis [View project](#)

Kutadgubilig

FELSEFE – BİLİM ARAŞTIRMALARI

PHILOSOPHY – SCIENCE RESEARCH

43

Haziran 2021

ISSN: 1303-3387

KUTADGUBİLİĞ

Felsefe – Bilim Araştırmaları
Philosophy – Science Research
Sayı: 43, Haziran 2021
(Altı ayda bir yayımlanır.)
ISSN: 1303-3387

Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları uluslararası hakemli dergidir / Kutadgubilig Philosophy – Science Researches is a refereed journal

Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları TÜBİTAK / ULAKBİM tarafından dizinlenmektedir.
Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları 1. sayısından itibaren THE PHILOSOPHER'S INDEX tarafından dizinlenmektedir.

Yayım Yönetmeni / Editor in Chief

ŞABAN TEOMAN DURALI

Editör / Editor

AYHAN BIÇAK

Yayım Kurulu / Editorial Board

Abderezak Belagrouz (University of Sétif 2, Cezayir)	Sergey Malenko (Novgorod Devlet Üniversitesi, Rusya Federasyonu)
Ayhan Bıçak (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)	Nebi Mehdiyev (Trakya Üniversitesi, Türkiye)
Nihal Petek Boyacı Gülenç (İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türkiye)	Ferid Muhiç (Aziz Kril Metodi Üniversitesi, Makedonya)
Yaylagül Ceran (İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türkiye)	Andrey Nekita (Novgorod Devlet Üniversitesi, Rusya Federasyonu)
Cengiz Çakmak (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)	Erhard Oeser (Viyana Üniversitesi, Avusturya)
Emre Dağtaoğlu (Trakya Üniversitesi, Türkiye)	Jose Carlos Brandao Tiago de Oliveria (Euora Üniversitesi, Portekiz)
Hans Daiber (Mainz Üniversitesi, Almanya)	Murad Omay (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
Aysel Demir (Kırıkkale Üniversitesi, Türkiye)	Jamil Ragep (McGill Üniversitesi, Kanada)
Şaban Teoman Duralı (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)	Stanley Salthe (Binghamton Üniversitesi, ABD)
İhsan Fazlıoğlu (İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türkiye)	Cahid Şenel (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
Özgüç Güven (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)	Oktay Taftalı (İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türkiye)
Arzu İbişi Temelli (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)	Ali Utku (Atatürk Üniversitesi, Türkiye)
İsmail Kara (Marmara Üniversitesi, Türkiye)	Saniye Vatansver (Bilkent Üniversitesi, Türkiye)
M.Cüneyt Kaya (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)	Ernest Wolf-Gazo (Amerikan Üniversitesi, Mısır)

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü

Dergâh Yayınları A.Ş. adına
Asım Onur ERVERDİ

Yazışma Adresi

Klodfarer Caddesi Altan İşhanı Nu.: 3/20
34122 Sultanahmet / İstanbul
Tel: (212) 518 95 78 (3 hat)
Faks: (212) 518 95 81

Web Sayfası

www.kutadgubilig.com

e-posta

bilgi@kutadgubilig.com

Satış, Abone

Ana Basım Yayın Molla Fenari Sokak Yıldız Han
Nu.: 28 - 34110 Cağaloğlu / İstanbul
Tel: (212) 526 99 41 (3 hat) Faks: (212) 519 04 21

Baskı

Ana Basım Yayın Gıda İnş. Tic. A.Ş.
Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad.
2622 Sok. No: 6/13 Bağcılar/İstanbul
0212 446 05 99

Yurtiçi abonelik bedeli

Yıllık 2 sayı, 50 TL

Kurumlar için abonelik bedeli

Yıllık 2 sayı, 100 TL

Yurtdışı abonelik bedeli

Yıllık 2 sayı, 80 ABD Doları

Abonelik için hesap numaraları

Ziraat Bankası (Cağaloğlu Şubesi)
IBAN: TR 91 0001 0008 8929 0448 1950 01

Posta Çeki Hesabı: 6115869

BİR BİLME TEORİSİ

Orkhan Valiyev*

Nebi Mehdiyev, *Bir Bilme Teorisi*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2019. 111 s.

Bilgi, felsefenin temel meselelerinden biri olma özelliğini korumaya devam etmektedir. Antik Çağ'dan günümüze bilginin koşulları üzerinde çeşitli yaklaşımlar sergilenmiştir. Bu hususta temel referans kaynağı olan Platon'un meşhur üçlü koşulu –“doğruluk”, “inanç” ve “gerekçelendirme”– bilginin koşulu olarak kabul edilmiş ve modern bilgi felsefesinde de etkisini sürdürmüştür. Felsefede “Theaetetus Sorunu” olarak da bilinen bu yaklaşım, bilgiyi gerekçelendirme (justification) koşuluna dayandırmıştır. Edmund Gettier'in “Is Justified True Belief Knowledge” başlıklı makalesi ise gerekçelendirmenin bilgi için yeterli koşulu sağlamadığını iddia etmiştir. Bu üç sayfalık makale, ilgili literatürde devrim niteliğinde bir sorgulamaya sebep olmuş ve yüzyılın en fazla atıf alan yayınlarından biri olmuştur. Ezcümle “Gettier Sorunu”nun çağdaş epistemoloji araştırmalarına yön verdiği söylenebilir. *Bir Bilme Teorisi*, “Gettier Sorunu”nun oluşturduğu iklimde şekillenmiştir. Ancak Mehdiyev, her iki sorunun ötesinde bir bilgi tanımı denemesi ortaya koymuştur.

Yazar, kitabın önsözüne uzun yıllardır üzerine araklıksız düşündüğü tek meselelenin bilgi olduğunu ifade ederek başlamaktadır. Bu doğrultuda Türkçe epistemoloji literatürüne gerek çevirileriyle gerekse de makale ve kitaplarıyla kayda değer katkılar yapmaya devam etmiştir. Mehdiyev, bilgiyi “felsefenin kapısı” olarak tanımlamaktadır. Yazarın çalışmalarına bakıldığında iki husus dikkat çekmektedir. Birincisi, kendisinin de belirttiği gibi bilgi meselesini kendi zamanından geçmişe doğru götürmektedir. Bu sebeple çağdaş epistemolojiye önem vermektedir. İkincisi çalışmalarını kendi teorisini yazmaya bir ön hazırlık olarak görmüştür. Bu anlamda uzun yıllara dayanan çalışmalarının nihai çıktısı niteliğinde olan *Bir Bilme Teorisi*, 2019 yılında Dergâh Yayınları tarafından basılmıştır. Yazarın, bir bütün olarak çalışmalarına bakıldığında Türkçe epistemoloji literatürüne ciddi katkıları olduğunu ifade etmek mümkündür.

* Dr. e-mail: orkhan.h.veli@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-6125-9062. Yazı Türü: Kitap Eleştirisi.

Bir Bilme Teorisi, yazarın çeşitli tarihlerde muhtelif dergilerde yayınladığı makalelerin genişletilerek; değişiklik ve ilaveler yapılarak oluşturulmasından ibarettir. Kitap önsöz ve dört bölümden oluşmaktadır. *Bir Bilme Teorisi*'ni Gettier'in geleneksel epistemolojide Platon'dan beri gelen ve bilginin koşulu olan gerekçelendirmenin ille de bilgiye götürmediği eleştirisinden hareketle oluşan çağdaş epistemoloji bağlamında değerlendirmek mümkündür. Ancak çağdaş epistemoloji "Gettier Sorunu"na karşı içselci ve dışsalcı çözümler ürettiği halde; *Bir Bilme Teorisi*, gerekçelendirmeyi bilginin şartı olarak görmemekte ve çağdaş epistemoloji'nin içselci ve dışsalcı yaklaşımlarını da kabul etmemektedir. Yazar, öncelikle gerekçelendirmenin "biliyorum" demek için gerekli/yeterli olmadığını ifade etmektedir. Bununla beraber gerekçelendirmeyi tamamen de gözden çıkarmamıştır. Öyle ki inanç ve bilgi arasına epistemik hiyerarşide kanıyı ikame ederek bu "sorunu" gidermeye çalışmıştır. Bir anlamda şöyle özetlenebilir: "Theaetetus Sorunu" "bildiğimden emin olabilir miyim?" sorusuyla meşgulken "Gettier Sorunu" "biliyor olduğumu bildiğimden emin olabilir miyim?" sorusuna cevap aramıştır. Mehdiyev ise "ya biliyorum ya bilmiyorum" yargısından hareket ettiğinden dolayı bildiğine yönelik bir şüpheye/sorgulamaya/gerekçelendirmeye gerek duymamaktadır. Bununla beraber gerekçelendirmenin de hayatımızın tamamına yakınına kuşatan kanı olduğunu ifade ederek gerekçelendirmenin/kanının etik ve pratik olarak ille de kötü olmadığını ifade etmiştir. Kitabın giriş bölümünde bilgi ve kanı problemi yazarın disiplinler çerçevesinde bilme kipleri olarak kabul ettiği felsefe ve tarih bağlamında ele alınmıştır. Kitabın 23. sayfasında felsefe ve tarihin epistemik statüsünü belirleyen şu cümle yazarın tutumunu da ortaya koymaktadır: "(...) Felsefe yanılmazlık ölçütüne dayalı kesin inanç (bilgi), tarih ise yanılabilirlik ölçütüne dayalı gerekçelendirilmiş doğru inanç (kanı) üretir". Yazar kitabın 27. sayfasında felsefe ve tarihe ilişkin görüşlerini şöyle devam ettirmektedir: "(...) tüm aklî önermelerimiz, nihayetinde ya felsefe ya da tarih başlığı altında toplanabilir". Bilgi bir nevi zorunluluk olduğu için felsefenin; kanı ise olumsuzlukla bağlı olduğu için tarihin meselesi olmak durumundadır. Ezcümle yazarın felsefeye ilişkin mütalaası/kanaati bilgi iken tarihe ilişkin yaklaşımı ise artık salt inanç olmayan kanı olarak ifade edilebilir.

Kitabın ilk bölümünde bilginin biyolojik bir olgu olup olmadığı sorusu ele alınmıştır. Bu doğrultuda yazar mütalaasını H. Maturana'nın "otopoyeziz" teorisi çerçevesinde oluşturmuştur. Yazar, "otopoyeziz" teorisinin/epistemolojisinin –rölativist gelenek içerisinde bir tutarlılığının ve saygınlığının olduğunu kabul etmekle birlikte– bilişsel süreci salt biyolojik bir düzleme indirgeyerek mutlak anlayışını reddetmesinden dolayı kendisiyle çeliştiğini ifade etmektedir. Bu anlamda biyolojik temelli bilgi iddiasının ancak kanı olabileceğini ifade etmektedir.

Yazar, ikinci bölümü bir anlamda modern bilgi felsefesinin başlangıcı veya "günah keçisi" olarak kabul edilen Descartes'ın bilgi felsefesine ayırmıştır. Bu bölümde yazar, salt Descartes değerlendirmesi yapmaktan ziyade çağdaş epistemoloji'de Descartes eleştirisi ve savunusu yapmış olan Plantinga, Bonjour (İçselci) ve Kornblith (Dışsalcı)

yaklaşımların görüşlerini de kapsayacak biçimde kurgulamıştır. Bu hususta yazar, bölüme ilişkin nihai değerlendirmesini kitabın 65. sayfasında şöyle ifade etmektedir: “(...) Sonuç itibarıyla, her üç felsefecinin de Descartes’ın bilgi tanımı ve Gettier eleştirileri karşısındaki konumuna ilişkin tespitlerine gelince, özetle, Bonjour’un tanımının yanlış, argümanının güçlü; Kornlith’in tanımının doğru, argümanının zayıf; Plantinga’nın ise hem tanımının yanlış hem argümanının zayıf olduğunu söyleyebilirim”. Mehdiyev, Descartes’ın bilgi felsefesine yönelik mütalaasını ise şöyle ifade etmektedir: “(...) Descartes’ta beni etkileyen husus, gerek selefleri gerekse haleflerinden farklı olarak doğru bir bilgi tanımına ulaşmış olmasıdır. Ne var ki epistemolojik projesinin tamamı göz önünde bulundurulduğunda ciddi eksiklik ya da tutarsızlıkların da olduğu görülebilir”.

Yazar üçüncü bölümde bilginin bağlamsal olup olmadığını ele almıştır. Bu hususta David B. Annis esas alınmıştır. Yazar, Annisçi gerekçelendirme teorisinin pratik kaygıları teorisinin önüne koyduğunu ileri sürmekte ve bu kabilden bilişsel çıktının bilgiden ziyade kanı olarak tanımlanması gerektiğini ifade etmektedir. Bu doğrultuda kitabın 81. sayfasında bağlamsalıcılığın hakkı şöyle teslim edilmektedir: “(...) Sonuç itibarıyla, bağlamsalıcılık, bilginin ne olduğunu değil de neyin bilgi olmadığını göstermesi bakımından son derece değerli ve önemli bir epistemik gerekçelendirme teorisidir”. Son bölümde yazarın girişte ifade ettiği bilme teorisi ortaya konulmuştur. Bu bağlamda “bilişsel ürünler” üzerine odaklanılmıştır. Yazar, bilişsel süreç için oluşturduğu hiyerarşide geleneksel yaklaşımdan farklı olarak kanıyı önermektedir. Bu bağlamda inanç; bilgi ve kanı için başlangıç/hammadde olarak ifade edilmektedir. Böylelikle hem bilgiye hem kanıya kaynaklık eden inanca yönelik olumsuzlama da giderilmeye çalışılmıştır. Bilişsel sürecin en yetkin çıktısı olarak ifade edilen bilgi, kesinlik ile özdeşleştirilmiştir. Bu durum, inancın kesin olmasını gerektirmektedir. Kanı ise içselci ve dışsalci yaklaşım arasında gündelik hayatımızı kuşatan bilme edimimize yönelik bir çözüm olarak ileri sürülmüştür. Bu husus, teorisinin en özgün yanlarından birisi olarak ifade edilebilir. Çünkü kanı, aksi düşünülebilir. Halbuki bilgi kesin bir inanç olduğundan aksinin düşünülmesi olanaksızdır. Dolayısıyla kanılar, gerekçelendirilebilir olduğundan dolayı inançtan farklılık arz eder ve “bağlamsal olan tüm olumsal yargılarımızın ortak adıdır”.

Yazar, eserini bilgi teorisinden ziyade bilme teorisi olarak tasarlamıştır. Çünkü bilgi, bilişsel sürecin en yetkin çıktısı olmakla beraber tek çıktısı değildir. Nitekim yazar, inancın sade bilgiye değil kanıya da kaynaklık ettiğini ileri sürmektedir. Şüphesiz yazarın teorisine yönelik eleştiriler olacaktır. Özellikle bilginin de kanı durumuna düşebilme ihtimali, eleştiriye açıktır. Ancak bu hususun yazarın özgün bir teori ortaya koyduğu gerçeğini gölgelememesi gerekmektedir. Bu anlamda eser, ilgili Türkçe literatürde ilk teori denemesi olarak da görülebilir. Zira Türkçe epistemoloji literatürü önemli eserlerden müteşekkil olmakla beraber bu alanda yeni bir teori denemesi daha yapılmamıştır. Dolayısıyla eserin özel bir saygıyı hak ettiğini söylemekte bir beis yoktur.

Kitapta yer alan önsöz ve üç bölüm, eserin en özgün kısmı olan son bölümü için bir ön hazırlık olarak değerlendirilebilir. Nitekim, yazarın bilginin bağlamsal veya

biyolojik olup olmadığını tartışması, modern epistemolojiyi oluşturan Descartes'ı ele alması son bölüm için bir ön hazırlık olarak görülebilir. Daha doğrusu önceki bölümler bir anlamda teorisini ortaya koyduğu son bölümün “ne”liğinin anlaşılması bakımından yazılmıştır. Yazarın kitap boyunca ifade ettiği hususlar, birçok felsefeci tarafından da ifade edilmiş olabilir. Ancak Türkçe literatürde bu hususlar bir teori bağlamında daha önce ifade edilmemiştir. Öte yandan eser, oldukça anlaşılır bir üslupla yazılmıştır. Son tahlilde eserin Türkçe ilgili literatürde epistemoloji tartışmalarına yeni bir boyut kazandırdığını; bundan dolayı da hak ettiği ölçüde değerlendirilmesi ve tartışılması gerektiğini ifade etmek mümkündür.